

امام صادق(ع)؛ گشاینده حوزه‌های مختلف معرفت در علوم الهی و انسانی

دائرةالمعارف شیعه را باید در کلام امام صادق(ع) جست‌وجو کرد؛ ایشان گشاینده حوزه‌های مختلف شناخت در علوم الهی و انسانی است و می‌توان از دست‌یابی به گونه‌ای شناخت‌شناسی در کلام و مواجهه ایشان با عرصه‌های مختلف علمی سخن گفت.

دائرةالمعارف شیعه را باید در کلام امام صادق(ع) جست‌وجو کرد؛ ایشان گشاینده حوزه‌های مختلف شناخت در علوم الهی و انسانی است و می‌توان از دست‌یابی به گونه‌ای شناخت‌شناسی در کلام و مواجهه ایشان با عرصه‌های مختلف علمی سخن گفت. حجت‌الاسلام والمسلمین سیدکاظم ارفع، مترجم قرآن کریم، نهج‌البلاغه و صحیفه سجادیه، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) با اشاره به مقطع تاریخی همزمان با زندگی امام ششم شیعیان جهان امام صادق(ع) گفت: در این مقطع از زمان دو حکومت دیکتاتور و ظالم بنی‌امیه و بنی‌عباس، در عالم اسلام، بر سر قدرت درگیر بودند و این سرگرمی قدرت موقعیتی را برای ائمه(ع) ایجاد کرده بود که پیش از آن و برای سایر معصومین(ع) پیش نیامده بود. در این فرصت مغتنم و با غنیمت شمردن این فرصت بود که بسط علمی اسلام آغاز شد و حوزه‌های علمی اسلامی شکل گرفت.

حجت‌الاسلام ارفع افزود: در حالی که سایر ائمه(ع)، پیش و پس از این دوره، در نوعی اختناق و خفقان قرار داشتند که به آن‌ها اجازه بیان معارف اسلام را آن گونه که هست و به شکلی آزادانه نمی‌داد. امام جعفر صادق(ع) در این دوره و در حین درگیری دو جناح مخالف با حکومت بنی‌هاشم، این امکان را یافتند که با راه‌اندازی کرسی استادی و تشکیل جلسات بحث، مناظره و مباحثه و با نهایت استفاده از این فرصت، به بیان آنچه تاکنون ناگفته مانده بود و تفصیل آنچه اشاره‌ای بر آن رفته بود بپردازند.

وی با بیان این که عموم مردم هر یک از ائمه و معصومین(ع) را با ویژگی خاصی می‌شناسند، عنوان کرد: عموماً امام جعفر صادق(ع) را با اثرات علمی ایشان می‌شناسند اما شاید آنچه به خوبی توصیف و درک نشده است ابعاد این ویژگی و تأثیرات امام صادق(ع) در این زمینه است و حتی در حالی که توقع عامه این است که یک امام معصوم صرفاً به بیان مباحث علمی دینی و اخلاقی و احکام مربوط به شریعت و عبادت بپردازد، شاهد هستیم که امام جعفر صادق(ع) در محافل درسی خود به رشته‌های مختلف علمی پرداخته و شاگردانی را در همه این زمینه‌ها تربیت کرده‌اند.

هم‌اکنون در دنیا ایسم‌های مختلفی در جهان وجود دارد که امام صادق(ع) در همه این زمینه‌ها صاحب نظر هستند و اساساً می‌توان از دست‌یابی به گونه‌ای شناخت‌شناسی در کلام و مواجهه ایشان با عرصه‌های مختلف علمی سخن گفت.

حجت‌الاسلام ارفع با اشاره به کتاب «؛امام صادق(ع) مغز متفکر شیعه» به عنوان شاهی بر ابعاد گسترده تأثیر علمی امام صادق(ع) و مباحث حول این کتاب گفت: ذکر جایگاه علمی امام صادق(ع) و گوشه‌ای از تأثیرات ایشان از زبان مستشرقین غربی در این کتاب آمده است. البته اشکالاتی به این کتاب وارد شده است و گفته شده که نویسندگان قصد معرفی امام(ع) به عنوان یک نابغه را داشته‌اند و به این نکته که سرچشمه این علم، پروردگار و علم لدنی الهی است نشده است. هرچند این اشکالی درست است اما از سوی دیگر نباید جنبه‌های مثبت چنین اثری را هم رد کرد؛ «؛فَبَشِّرْ عِبَادَ، الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ؛ بشارت ده به آن بندگان من که به سخن گوش فرامی‌دهند و بهترین آن را پیروی می‌کنند» در روایات نیز آمده است که حکمت را از منافق هم بگیرد.

این پژوهشگر علوم دینی، با برشمردن حوزه‌های علمی و معرفتی بسط یافته در کلام امام صادق(ع) گفت: حضرت امام صادق(ع) باب بسیاری از مباحث علمی در حوزه اسلام را گشودند که از جمله می‌توان به خداشناسی، پیامبرشناسی، معادشناسی، امام‌شناسی، فرشته‌شناسی، جن‌شناسی، روح‌شناسی، عقل‌شناسی، شناخت‌شناسی، خرافه‌شناسی، زمان‌شناسی و حوزه‌های مختلف علوم انسانی مانند انسان‌شناسی، روان‌شناسی، شناخت صفات و ملکات انسان، تاریخ‌شناسی، ادیان‌شناسی، نخبه‌شناسی، عوام‌شناسی، سیاست‌شناسی و حکومت‌شناسی اشاره کرد.

وی با بیان این که ایشان در حوزه‌های مختلف علوم طبیعی نیز مباحث و درس‌هایی داشته‌اند، عنوان کرد: زمینه‌هایی همچون آسمان‌شناسی، ستاره‌شناسی، دریاشناسی، زمین‌شناسی، گیاه‌شناسی، داروشناسی از جمله دیگر حوزه‌های تعلیماتی امام جعفر صادق(ع) بوده است که شاهد مسلم آن وجود جابر بن حیان به عنوان پدر علم شیمی است که به اذعان مستشرقین اگر اشرافی بر علم شیمی پیدا کرده و ملقب به پدر علم شیمی شده است به واسطه امام صادق(ع) و تعلیمات ایشان بوده است.

حجت‌الاسلام ارفع در ادامه عنوان کرد: امام با ورود خود به عرصه‌های مختلف علمی و با شناخت استعداد‌های افراد اقدام به تربیت آن‌ها می‌کردند و به احتمال زیاد برخی از این تعلیمات به صورت خصوصی به این افراد داده می‌شده است. همچنان‌که در مورد علم

جفر که برای اکثریت غیرقابل دسترسی است و علمی نادر است شاهد هستیم حضرت صادق(ع) این علم را به افراد معدودی تعلیم کردند.

جستجوگران علم باید به این امر توجه داشته باشند که نباید خود را به يك علم خاص محدود کنند بلکه بکوشند از هر رشته‌ای که مورد مطالعه آن‌هاست و با توسعه شناخت، راه خود را به دیگر علوم بگشایند و با مجموع ساختن علم آن را از انحصار غربیان که امروزه آنچه را ریشه در قرآن و روایات ما دارد از آن خود می‌دانند، خارج کنند

مترجم قرآن کریم، نهج البلاغه و صحیفه سجادیه با اشاره به کتاب «طب الصادق(ع)> اظهار کرد: در رشته پزشکی هم از حضرت امام صادق(ع) کتابی با نام «طب الصادق(ع)> موجود است که بعضی از اهل فن و اهل حدیث روایات متعددی را از امام صادق(ع) جمع‌آوری کرده‌اند که در آن‌ها دیدگاه‌های ایشان درباره تغذیه، معالجه بعضی از بیماری‌ها و درمان‌ها و پیشگیری‌ها به شکل مبسوط بیان شده است.

این استاد حوزه علمیه، امام صادق(ع) را گشاینده حوزه‌های مختلف شناخت در علوم الهی و انسانی دانست و افزود: هم‌اکنون ایسم‌ها و مکاتب مختلفی در جهان وجود دارد که امام صادق(ع) در همه این زمینه‌ها فرمایشات فراوانی دارند و اساساً می‌توان از دستیابی به گونه‌ای شناخت‌شناسی در کلام و مواجهه ایشان با عرصه‌های مختلف علمی سخن گفت. بنابراین تنها کار امام(ع) تربیت و آموزش شاگردان نبوده است و شایسته است که در زمینه تدوین آراء علمی ایشان کارهای گسترده، جدی و عمیقی صورت گیرد.

حجت‌الاسلام ارفع با بیان این که دائره‌المعارف شیعه را باید در کلام امام صادق(ع) جستجو کرد، گفت: همچنان که خداوند در قرآن می‌فرماید «ما فرطنا فی الكتاب من شیء ما هیچ چیز را در قرآن فروگذار نکردیم> به طور قطع ائمه(ع) نیز به عنوان مفسران قرآن و مبیین آن در بیانات خویش هیچ چیز را فروگذار نکرده‌اند و بایستی دائره‌المعارف شیعه را در کلام این امامان بزرگوار و به خصوص امام صادق(ع) سراغ گرفت.

وی با اشاره به منبع غنی این مطالعه عنوان کرد: میراث حدیثی به جای مانده از امام صادق(ع) پرحجم‌ترین و متنوع‌ترین میراث حدیثی از امامان معصوم(ع) است که همچنان که گفته شد حوزه‌های مختلف علم را دربرمی‌گیرد و تنها 30 هزار حدیث از آن‌ها از محمد بن مسلم که یکی از شاگردان ایشان است نقل شده است.

این پژوهشگر علوم دینی این رویکرد امام صادق(ع) را حاوی پیامی دانست و بیان کرد: جستجوگران علم باید به این امر توجه داشته باشند که نباید خود را به يك علم خاص محدود کنند بلکه بکوشند از هر رشته‌ای که مورد مطالعه آن‌هاست و با توسعه شناخت، راه خود را به دیگر علوم بگشایند و با مجموع ساختن علم آن را از انحصار غربیان که امروزه آنچه را ریشه در قرآن و روایات ما دارد از آن خود می‌دانند، خارج کنند.

وی با بیان این‌که نباید مرعوب یا مغرور پیشرفت تکنولوژیک مدرن و غربی شویم، خاطرنشان کرد: اگر چه با ریشه‌یابی می‌توانیم ببینیم که همه اموری که امروزه پدید آمده است، هم در آیات قرآن و هم در روایات، به گونه‌ای مورد اشاره قرار گرفته است؛ اما این نشان دهنده این است که این کلمات گویای چیزهای فراتر از زمانه خود بوده‌اند و افراد آن زمانه قادر به درک بسیاری از آن‌ها نبوده‌اند اما نباید آن چه امروز با آن مواجهیم را نهایت آن‌چه قابل دستیابی است دانست.